

Легета Ярослав Павлович, здобувач, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

Legeta Jaroslav, Applicant, Uzhhorod National University, <https://orcid.org/0000-0002-2579-3671>

ДЕМОГРАФІЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ПРОСТОРУ DEMOGRAPHIC AND ECONOMIC DETERMINANTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF RURAL SPACE

Легета Я. П. Демографічні та економічні детермінанти інноваційного розвитку сільського простору. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2025. Том 10. № 3. С. 334 – 339.

Legeta J. Demographic and economic determinants of innovative development of rural space. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2025. Volume 10. № 3. pp. 334 – 339.

Метою дослідження є аналіз та систематизація вихідних умов розвитку сільських територій України для визначення чинників, що стимулюють або обмежують впровадження моделей інноваційного та сталого розвитку в умовах сучасних викликів. У роботі використано комплекс наукових методів, зокрема статистичний аналіз для дослідження динаміки демографічних показників та економічної ефективності агросектору, картографічний метод для візуалізації регіональної диференціації депопуляції та розвитку органічного землеробства, а також порівняльний аналіз для зіставлення темпів розвитку міських та сільських територій та вітчизняних показників із рівнем країн ЄС. Теоретичною базою слугували концепції сталого розвитку ООН, біоекономіки та циркулярної економіки. Встановлено стан хронічної депопуляції сіл, де у 2021 році коефіцієнт скорочення населення сягнув -121,7 на 10 000 жителів. Повномасштабна війна спричинила катастрофічні втрати людського капіталу, особливо на півночі країни, де в Чернігівській області скорочення склало -25,7 %, а в Сумській – -23,8 %. Аграрний сектор залишається ядром економіки, формуючи значну частину валової доданої вартості, яка у 2022 році перевищила 426 млрд грн. Попри скорочення кількості працівників з 724,8 тис. до 502,9 тис. осіб, зафіксовано зростання заробітної плати до 88 % від середнього рівня по економіці, що свідчить про інтенсифікацію виробництва. Виявлено критичний рівень розораності земель у 53,9 %, що потребує зміни парадигми землекористування. Органічне виробництво визначено як ключову інноваційну модель, проте його поточна частка в 1,1 % значно поступається середньому рівню ЄС у 10,4 %. Наукова новизна полягає у запропонованому підході до типологізації сільських територій на основі поєднання демографічної стійкості, інвестиційної активності агробізнесу та екологічного потенціалу. Доведено, що подвійний перехід потребує інституційного посилення малого фермерства та розвитку локальних ланцюгів доданої вартості. Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для розробки диференційованої регіональної політики, спрямованої на залучення молоді в агросектор та підтримку органічних операторів як драйверів відновлення сільських громад.

Ключові слова: сільські території, інноваційна трансформація, демографічна депопуляція, людський капітал, аграрний сектор, сталий розвиток, органічне виробництво, подвійний перехід, регіональна диференціація, цифрова доступність.

The purpose of the study is to analyze and systematize the baseline conditions of rural development in Ukraine to identify factors that stimulate or limit the implementation of innovative and sustainable development models under modern challenges. The work employs a complex set of scientific methods: statistical analysis to study demographic trends and the economic efficiency of the agricultural sector; the cartographic method to visualize regional differentiation in depopulation and the development of organic farming; and comparative analysis to contrast urban vs. rural development rates and domestic indicators with EU levels. The theoretical framework is based on the UN Sustainable Development Goals, bioeconomy, and circular economy concepts. A state of chronic depopulation in villages was established, with a population decline rate of -121.7 per 10,000 inhabitants in 2021. The full-scale war caused catastrophic human capital losses, especially in the North, with the Chernihiv region at -25.7% and the Sumy region at -23.8%. Agriculture remains the economic core, generating a significant gross value added that exceeded 426 billion UAH in 2022. Despite a decrease in the workforce from 724.8 thousand to 502.9 thousand, wages rose to 88% of the national average, indicating intensified production. A critical land cultivation rate of 53.9% was identified, necessitating a paradigm shift in land use. Organic production is identified as a key innovative model, yet its current share of 1.1% is significantly lower than the EU average of 10.4%. The scientific novelty lies in the proposed typology of rural territories, which combines demographic resilience, agribusiness investment activity, and environmental potential. It is proven that the twin transition requires institutional strengthening of small-scale farming and the development of local value chains. The practical significance of the findings lies in their use in developing differentiated regional policies to attract youth to the agricultural sector and support organic operators as drivers of rural community recovery.

Keywords: rural territories, innovative transformation, demographic depopulation, human capital, agricultural sector, sustainable development, organic production, twin transition, regional differentiation, digital accessibility.

Вступ

Сучасний етап розвитку глобальної економіки характеризується стрімким переходом до моделей сталого розвитку, що ґрунтуються на принципах біоекономіки та циркулярності. Для України, де сільські території традиційно вважаються ключовим чинником просторового розвитку, забезпечення продовольчої безпеки та збереження природного капіталу, питання інноваційної трансформації набуває стратегічного значення. Водночас ці території залишаються вкрай вразливими до соціально-економічних, екологічних та інституційних викликів, що значно загострилися внаслідок повномасштабної війни, демографічного спаду та структурних дисбалансів у господарюванні.

Ефективна інноваційна трансформація сільського простору неможлива без глибокого розуміння вихідних умов, які формують або, навпаки, обмежують можливості для впровадження новітніх моделей розвитку. Регіональні відмінності у рівнях соціальної інфраструктури, цифрової доступності та екологічної стійкості зумовлюють необхідність диференційованого підходу до формування державної та місцевої політики. Особливої уваги потребує аналіз людського потенціалу та ролі аграрного сектору як ядра життєдіяльності громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання трансформації сільського простору та пошуку нових парадигм господарювання перебувають у центрі уваги провідних вітчизняних та іноземних науковців. Теоретичний фундамент інноваційного розвитку закладено у концепціях «відкритих інновацій» (Chesbrough, 2003) та моделі «потрійної спіралі» (Etzkowit & Leydesdorff, 2000), що обґрунтовують синергію між університетами, бізнесом та державою. Дослідженню інноваційності малого та середнього бізнесу в сільських регіонах присвячені праці Д. Нортона та Д. Смолбуона (North & Smallbone, 2000), а також комплексні доповіді ОЕСР щодо розблокування сільських інновацій (OECD, 2022).

Важливий внесок у розробку національної моделі аграрного розвитку зробили В. Геєць, О. Бородіна та А. Гуроров (2012), акцентуючи увагу на необхідності її соціоекономічної переорієнтації. Проблеми державного управ-

ліній та інституційного забезпечення аграрного сектору детально висвітлені у працях Я. Гадзала та Ю. Лузана (2020). Методологічні аспекти розробки стратегій сталого розвитку сільських територій досліджуються О. Гуторовим та О. Гуторовою (2023), тоді як Л. Калачевська (2018) пропонує моделі оптимізації управління інноваційним розвитком у цій сфері.

Значна увага в сучасних публікаціях приділяється інклюзивності та соціальному аспекту. Зокрема, О. Шпикуляк та М. Ігнатенко (2021) аналізують роль агрохолдингів у забезпеченні інклюзивного розвитку, а О. Ніфатова та Ю. Данько (2024) фокусуються на потенціалі малого фермерства як факторі підвищення ресурсного потенціалу регіонів. Питання екологічної стійкості сільського простору в сучасних реаліях піднімає О. Демченко (2024), а вплив аграрного сектору на сталий розвиток громад розглядають І. Томашук та О. Хаєцька (2022).

Дослідження фінансово-економічних механізмів децентралізації через публічно-приватне партнерство представлено у роботах Н. Антонюк та О. Бочко (2021). Важливість інноваційного маркетингу та менеджменту знань для територіального розвитку підкреслює С. Ілляшенко (2016). У контексті вивчення вихідних умов для інноваційної трансформації сільських територій вагомими є результати аналізу Я. Легети (2025).

Формулювання цілей статті

У дослідженні проведено систематизацію вихідних умов розвитку сільських територій в Україні на основі аналізу демографічних трендів, економічної ролі сільського господарства та екологічних викликів. Такий підхід дозволяє не лише окреслити основні напрями типологізації сільського простору, а й визначити стратегічні орієнтири для впровадження інновацій, зокрема у сфері органічного виробництва та «зеленого» переходу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розвиток сільських територій вважається ключовим чинником формування просторового розвитку країни через забезпечення продовольчої безпеки, збереження культурної спадщини та природного капіталу. Водночас саме ці території залишаються вразливими до соціально-економічних, екологічних та інституційних викликів, особливо в умовах затяжної війни, демографічного спаду та структурних дисбалансів. У контексті переходу України до моделі сталого розвитку, яка ґрунтується на принципах Цілей сталого розвитку ООН, біоекономіки та циркулярної економіки, посилюється потреба в інноваційній трансформації сільського простору. Водночас такі трансформації мають враховувати наявні регіональні відмінності у вихідних умовах, рівнях соціальної інфраструктури, економічної активності, цифрової доступності та екологічної стійкості.

У цьому підрозділі дисертації ми проводимо аналіз та систематизуємо вихідні умови розвитку сільських територій в Україні, які створюють або обмежують можливості для впровадження моделей інноваційного розвитку. На основі аналізу демографічних трендів, економічної ролі аграрного сектору у структурі сільських територій, інфраструктури, якості життя та екологічних умов та викликів у цьому розділі здійснюється спроба окреслити основні напрями типологізації сільських територій, що стане підґрунтям для диференційованих підходів у формуванні політики інноваційного розвитку.

Одним із ключових викликів для сталого та інноваційного розвитку сільських територій України є несприятлива демографічна динаміка, яка формує обмеження як для економічного потенціалу громад, так і для людського капіталу. На рис. 1 показано коефіцієнт скорочення чисельності населення за типом місцевості у період 2000–2021 років. Відповідно до наведених даних, у 2000–2021 роках сільське населення демонструвало стабільно від’ємні значення коефіцієнта, що свідчить про постійне скорочення кількості жителів у сільській місцевості відносно загальної чисельності. Максимальне скорочення зафіксоване у 2005 році (-144,9), а з 2018 року спостерігається нова хвиля прискореного скорочення, що досягла значення -121,7 у 2021 році. Це означає, що щороку кількість сільського населення зменшується в середньому на понад 120 осіб на кожні 10 000 жителів сільської місцевості. Натомість міське населення у період з 2000 до 2013 року демонструвало тенденцію до зниження темпів скорочення, а в 2012 році навіть зафіксовано майже нульовий приріст (-0,7). Однак після 2014 року й тут розпочалося погіршення демографічних тенденцій, що особливо загострилося у 2020–2021 роках, коли значення показника погіршилось до -60,6 та -93,1 відповідно.

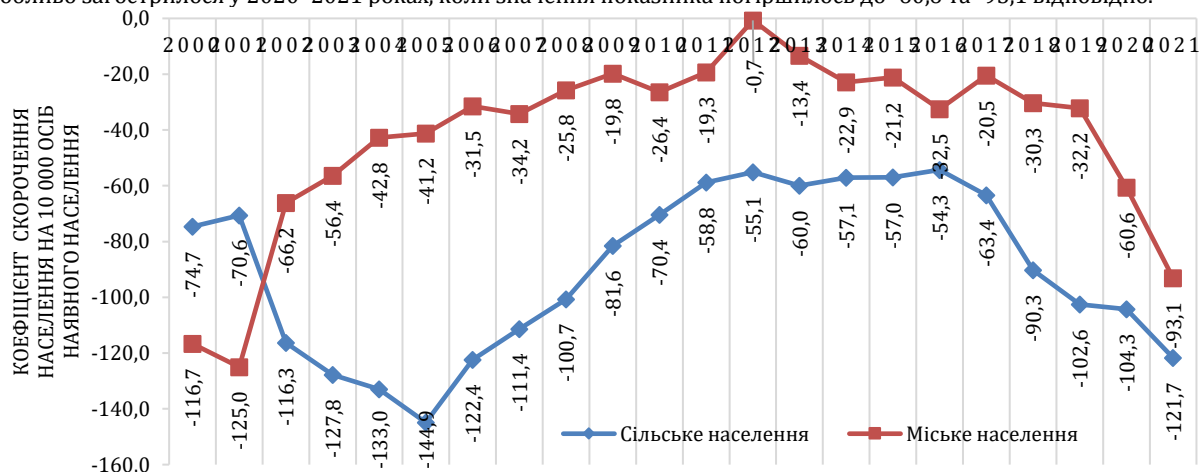

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта скорочення чисельності населення за типом місцевості в Україні, 2000–2021 рр.

Ці результати вказують на те, що сільські території України перебувають у стані хронічної демографічної депопуляції. Порівняно з міськими територіями, села демонструють вищі темпи скорочення навіть у періоди стабілізації загальнонаціональної демографічної динаміки. У контексті інноваційної трансформації це означає, що демографічні передумови формують серйозні обмеження для зростання локального людського потенціалу, що є критичним для впровадження інновацій, цифрових технологій, розвитку підприємництва та сталого місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що з початком повномасштабної війни у 2022 році демографічна ситуація в сільській місцевості набула катастрофічного характеру. Хоча повні офіційні статистичні дані за останні роки ще відсутні, можна

обґрунтовано припустити, що процеси депопуляції у сільській місцевості прискорилися внаслідок масових вимушених переміщень, зростання смертності серед цивільного населення, а також руйнування інфраструктури у сільських громадах. За оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на червень 2024 року в Україні налічувалося понад 3,6 млн внутрішньо переміщених осіб, причому значна частка їх залишила саме сільську місцевість [3].

Особливо тривожним є регіональний розподіл демографічних втрат. На рис. 2 зображено картограму зміни чисельності сільського населення за регіонами України.

Майже в усіх регіонах спостерігається негативна динаміка, що свідчить про системну депопуляцію сільських територій. Винятком є Київська область, яка демонструє приріст (+10,7), ймовірно, завдяки процесам субурбанізації навколо столиці. Найбільші втрати зафіксовано у Чернігівській (-25,7), Сумській (-23,8) та Кіровоградській областях.

Ще одним суттєвим аспектом є зміна статевої структури населення. Як ілюструє рис. 2.3, з 1991 року спостерігається поступове зменшення кількості жінок, що припадають на 1000 чоловіків у сільській місцевості – з 1201 до 1100 у 2022 році. Натомість у міських територіях спостерігається стабільне зростання цього показника – з 1142 до 1183 жінок на 1000 чоловіків. Така тенденція свідчить про фемінізацію міського простору та масову трудову міграцію чоловіків із сільських громад, що додатково послаблює соціально-економічну структуру села.

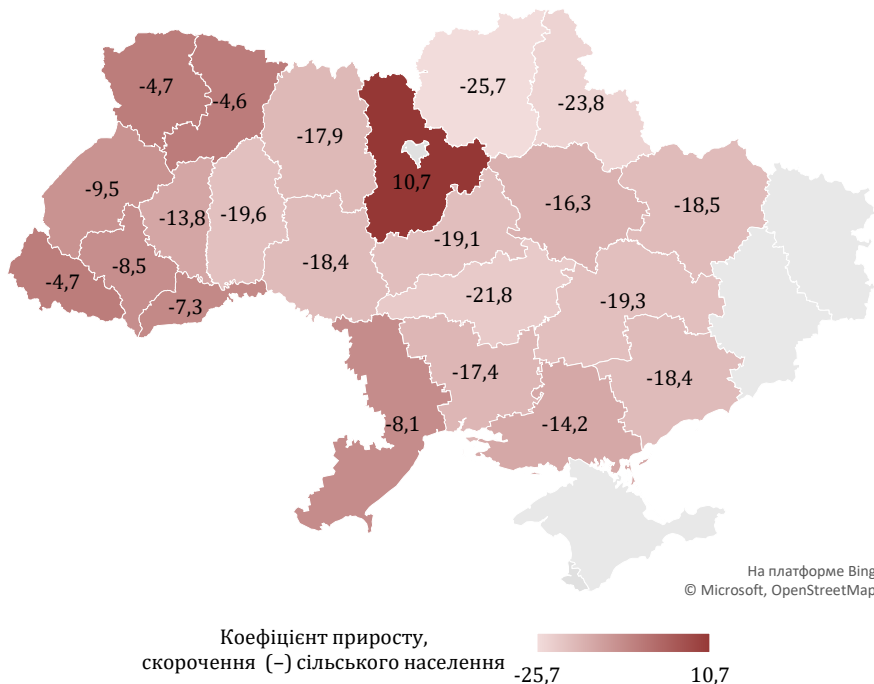

Рис. 2. Картограма зміни чисельності сільського населення за регіонами України

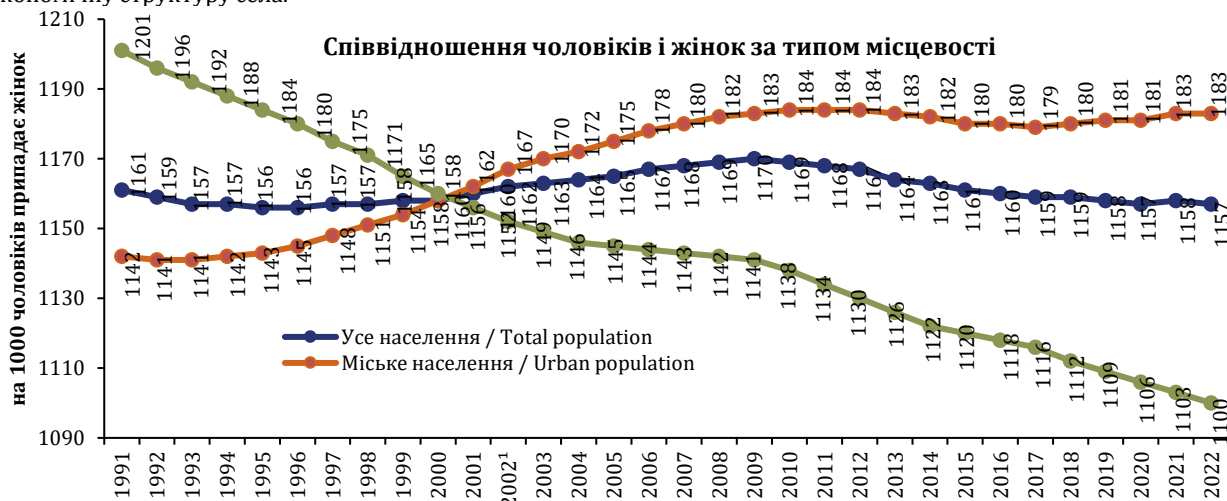

Рис. 3. Співвідношення чоловіків і жінок за типом місцевості у 1991–2022 роках

Слід зазначити, що війна стала чинником глибокої демографічної деформації, яка ще більше ускладнює передумови для інноваційної трансформації сільських територій, оскільки вона знижує як кількісний ресурс населення, так і якість структури демографічного відтворення, зменшуючи частку економічно активного, освіченого, мобільного населення, що є ключовим носієм інновацій.

Наступний аспект, який слід врахувати при аналізі вихідних умов для інноваційної трансформації сільських територій, це роль аграрного сектору, яку він відіграє у сталому розвитку сільських територій. Аграрний сектор традиційно вважається ядром соціально-економічного функціонування сільських територій України [4]. Його значення виходить за межі виробництва продовольства, охоплюючи забезпечення зайнятості, формування доходів сільського населення, розвиток інфраструктури та утримання соціальної стабільності. Особливо це актуально в умовах структурної вразливості регіонів із переважно аграрним типом господарювання, де сільське господарство є ключовим джерелом валової доданої вартості та домінує у зайнятості. Аналіз динаміки відповідних показників (табл. 1) дозволяє комплексно оцінити масштаби впливу аграрного виробництва на соціально-економічну основу сільських територій. Представлені у таблиці показники свідчать про поступову трансформацію ролі аграрного сектору у структурі сільських територій. З одного боку, відзначається тривала тенденція скорочення кількості зайнятих у сільському господарстві: з 724,8 тис. осіб у 2010 році до 502,9 тис. у 2021 році, що пояснюється автоматизацією

виробництва, міграційними процесами. З іншого боку, відбулося суттєве зростання середньомісячної номінальної заробітної плати. У 2010 році середня заробітна плата в аграрному секторі становила лише 65,7 % від загального рівня (1472 грн проти 2239 грн), тоді як у 2022 році ця частка зросла до 88 % (13061 грн проти 14847 грн), що свідчить про зближення доходів у галузі до середніх по сільській економіці, ймовірно, завдяки модернізації та збільшенню продуктивності праці.

Капітальні інвестиції у сільське господарство демонструють значні коливання: пік було досягнуто у 2021 році (69,95 млрд грн), після чого у 2022 році зафіксовано зниження до 51,44 млрд грн, ймовірно, внаслідок повномасштабної війни та пов'язаних з нею ризиків. Попри це, валова додана вартість галузі залишалася значною – понад 426 млрд грн у 2022 році, що підтверджує високий внесок аграрного сектору в економіку сільських територій. За внеском у валову додану вартість аграрний сектор зберігає стратегічну роль: у 2021 році він сформував понад 12,6 % загального показника у сільських територіях (593 млрд грн проти 4 684 млрд грн), тоді як у 2010 – лише 8,4 % (82,9 млрд з 993 млрд грн), що свідчить про зростання ефективності аграрного виробництва.

Таблиця 1. Динаміка соціально-економічних показників аграрного сектору в структурі сільських територій України у 2010–2022 роках

Внесок аграрного сектору у соціально-економічні показники сільських територій		2010	2015	2019	2020	2021	2022
Кількість найманих працівників, тис. осіб	Усього	8064,2	5930,0	6369,6	6413,5	6289,7	...
	Сільське, лісове та рибне господарство	724,8	569,4	535,0	506,5	502,9	...
Середньорічна номінальна заробітна плата штатних працівників, грн	Усього	2239	4195	10497	11591	14014	14847
	Сільське, лісове та рибне господарство	1472	3309	8856	9757	12287	13061
Капітальні інвестиції, мільйонів грн	Усього	180575	273116	623979	508217	673899	409660
	Сільське, лісове та рибне господарство	11063	30155	59130	50680	69950	51439
Валова додана вартість, у фактичних цінах, мільйонів грн	Усього	992175	1689387	3421628	3626725	4684726	4580393
	Сільське, лісове та рибне господарство	82948	239806	356563	393077	593367	426817

У сукупності ці тенденції вказують на те, що аграрний сектор є не лише виробничою основою сільських територій, а й одним із основних джерел соціально-економічної стійкості. Проте скорочення чисельності працівників вимагає переорієнтації політики розвитку – з акцентом на інновації, залучення молоді, підтримку зайнятості та створення доданої вартості на місцях.

Регіональні відмінності у структурі сільськогосподарського виробництва, а також співвідношення між підприємницьким сектором і господарствами населення наочно представлені на рис. 4.

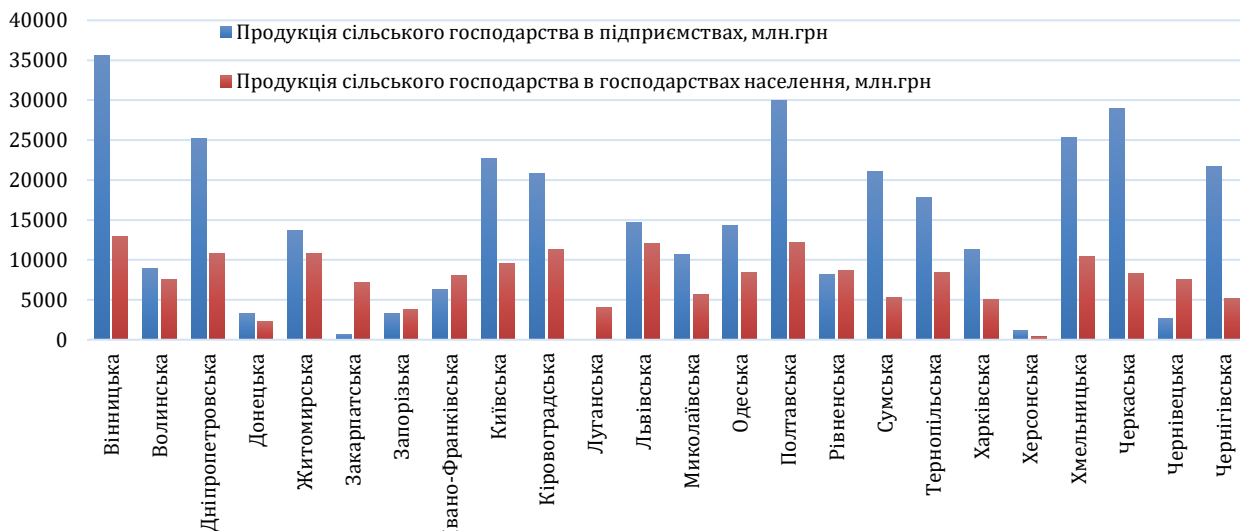

Рис. 4. Продукція сільського господарства в підприємствах та господарствах населення за регіонами

Як видно з рис. 4, в більшості регіонів переважає виробництво саме в аграрних підприємствах, однак слід зазначити, що у таких областях як Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Луганська та Чернівецька, спостерігається домінування господарств населення у виробництві продукції сільського господарства. Це зумовлено поєднанням історичних, географічних та соціально-економічних чинників. Зокрема, у гірських західних регіонах збереглася традиція дрібнотоварного агровиробництва, яке історично не було охоплене колективізацією, а складні природно-кліматичні умови унеможливають формування великих аграрних підприємств. Водночас у східних та південних областях, таких як Луганська та Запорізька, вагомим чинником стала війна, що призвела до втрати аграрної інфраструктури, зниження інвестиційної активності, міграції населення та переорієнтації аграрного виробництва на рівень домогосподарств.

Найвищі обсяги виробництва продукції в аграрних підприємствах фіксуються у Вінницькій, Полтавській, Черкаській та Рівненській областях, де обсяги перевищують 25 млрд грн, що підтверджує високу ступінь агропромислової концентрації та наявність інтенсивного виробництва, орієнтованого як на внутрішній, так і зовнішній ринки.

Цікаво, що навіть у регіонах з високим загальним обсягом виробництва, таких як Дніпропетровська та Кіровоградська, господарства населення забезпечують суттєвий внесок у структуру аграрного сектору. Загалом суттєвий внесок господарств населення висвітлює такі виклики інноваційної трансформації, як інституційне зміцнення малого фермерства, розвиток кооперації для забезпечення доступу до ринку та створення рівних можливостей у використанні нових технологій, особливо в контексті зеленого переходу та сталого розвитку. Серед викликів, які постають перед гармонізованим та сталим розвитком сільських територій, враховуючи вагому роль сільського господарства як драйвера такого розвитку, слід назвати загальний стан земельних ресурсів України. Як

підкреслено у дослідженні О. Демченко [12], відсоток розораності земель в Україні становить 53,9 %, що є найвищим показником в Європі. Кліматичні зміни, деградація природних ресурсів та виклики воєнного часу потребують нового, екологічно-орієнтованого підходу до землекористування, в тому числі і у сільськогосподарській діяльності. Напрямами, які поєднують екологічну доцільність, економічну ефективність і соціальну сталість, стають найбільш життєздатними та стратегічно бажаними. Одним із таких інноваційних напрямів є органічне землеробство, яке, з одного боку, відповідає запиту на сталий розвиток і збереження довкілля, а з іншого, створює передумови для зміцнення локальних економік за рахунок підвищеної доданої вартості, нішевої спеціалізації та активізації місцевих ініціатив.

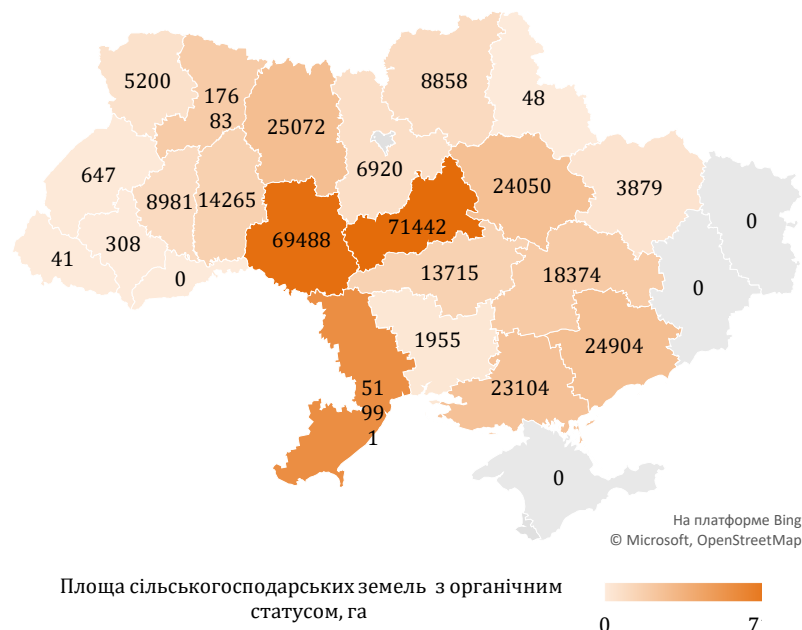

Рис. 5. Регіональне розподілення площ сільськогосподарських земель, які мають органічний статус

виробництва в Україні. Найбільші площі таких земель зосереджені у Вінницькій (69,5 тис. га), Черкаській (71,4 тис. га), Одеській (52,0 тис. га) та Житомирській (25,1 тис. га) областях. Це переважно регіони з високим агропромисловим потенціалом і розвиненою інфраструктурою агробізнесу, що сприяє інтеграції органічного землеробства у великотоварні моделі господарювання. Натомість у низці областей площі органічних земель або незначні (менше 100 га – Закарпатська, Івано-Франківська, Сумська), або повністю відсутні (Донецька, Луганська, Чернівецька), що свідчить або про відсутність зацікавлення у розвитку цього напрямку, або про об'єктивні обмеження, які пов'язані з безпековою ситуацією, інституційною слабкістю або низьким рівнем обізнаності місцевих виробників.

Загалом ці дані підкреслюють наявність значного потенціалу для розширення органічного виробництва, особливо у тих регіонах, де домінує дрібнотоварний уклад, а також в областях із низьким рівнем інтенсивності агровиробництва. Для цього необхідно створити відповідні стимули та інформаційно-консультаційну підтримку, спрямовану на трансформацію аграрного сектору в бік більш сталих і конкурентоспроможних практик.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведений аналіз вихідних умов для інноваційної трансформації сільських територій України дозволяє сформулювати цілісну картину сучасного стану та перспектив розвитку галузі. Встановлено, що сільські території перебувають у стані хронічної демографічної депопуляції, при якій сільське населення демонструвало стабільно від'ємні значення коефіцієнта протягом 2000–2021 років. Зокрема, у 2021 році показник скорочення сягнув -121,7 на 10 000 жителів, що свідчить про щорічне зменшення людського капіталу, критично важливого для впровадження інновацій та цифрових технологій.

Повномасштабна війна набула характеру чинника катастрофічної деформації, що призвів до масових вимушених переміщень понад 3,6 млн осіб станом на червень 2024 року та прискорення процесів депопуляції. Регіональний розподіл втрат демонструє глибоку нерівномірність: якщо Київська область має приріст +10,7 за рахунок субурбанізації, то Чернігівська та Сумська області зафіксували найбільші втрати на рівні -25,7% та -23,8% відповідно.

Аграрний сектор зберігає статус стратегічного ядра економіки сільських територій, формуючи у 2021 році понад 12,6 % загальної валової доданої вартості. Попри скорочення кількості найманих працівників з 724,8 тис. у 2010 році до 502,9 тис. у 2021 році, галузь демонструє зростання ефективності, про що свідчить наближення рівня середньомісячної заробітної плати аграріїв до 88 % від загальнонаціонального показника у 2022 році. Проте високий рівень розораності земель, який в Україні становить 53,9 % і є найвищим в Європі, вимагає негайного переходу до екологічно орієнтованих моделей землекористування.

Одним із найбільш перспективних інноваційних напрямів визначено органічне виробництво, яке сприяє зміцненню локальних економік та збереженню довкілля. Водночас поточна частка органічних земель в Україні становить лише 1,1 %, що є суттєво нижчим показником порівняно із середнім рівнем у країнах ЄС (10,4 %) і свідчить про наявність значного невикористаного потенціалу для розширення цієї моделі. Успішна інноваційна трансформація вимагає диференційованого підходу до регіональної політики, орієнтованого на підтримку малого фермерства, кооперацію та залучення молоді до аграрного сектору.

Література

1. Antoniuk N., Perkhach O., Bochko O. Decentralization of rural areas through publicprivate partnership. *Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*. 2021. № 21(1). P. 55–65.
2. Бородина О.М., Геєць В.М., Гуторов А.О. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наукова доповідь. Київ: НАН України, Ін-т екон. та прогноз, 2012. 56 с.
3. Chesbrough H.W. *Open innovation: The new imperative for creating and profiting from technology*. Harvard Business Press, 2003.
4. Демченко О. Екологічна характеристика сільських територій України: сучасні реалії. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-20>.
5. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The dynamics of innovation: From National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*. 2000. № 29(2). P. 109–123. DOI: [https://doi.org/10.1016/s0048-7333\(99\)00055-4](https://doi.org/10.1016/s0048-7333(99)00055-4).
6. Hadzalo Ya.M., Luzan Yu.Ya. Improvement of state management for development of the agricultural sector of the economy and rural territories of Ukraine. *Ekonomika APK*. 2020. Vol. 27. № 11. P. 6–18.
7. Гуторов О., Гуторова О. Методологічні принципи та способи розробки стратегії соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій. *Аграрні інновації*. 2023. № 18. P. 234–240.
8. Ілляшенко С.М. Інноваційний розвиток: маркетинг і менеджмент знань: монографія. Харків: ТОВ «Діса плюс», 2016.
9. Kalachevska L.I. Modeliuvannia optymizatsii upravlinnia innovatsiinym rozvytkom silskykh terytorii v Ukraini. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. 2018. № 22(1). P. 140–144.
10. Томашук І., Хаєцька О. Вплив аграрного сектору економіки на сталий розвиток сільських територій. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-1>.
11. Ніфатова О., Данько Ю. Мале фермерство у інклюзивній сільській трансформації як фактор підвищення ресурсного потенціалу регіонів. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*. 2024. № 3(99). P. 69–75.
12. North D., Smallbone D. The innovativeness and growth of rural SMEs during the 1990s. *Regional Studies*. 2010. № 34(2). P. 145–157. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343400050006069>.
13. OECD. Unlocking rural innovation. OECD Rural Studies. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1787/9044a961-en>.
14. Shpikuliak O.H., Ihnatenko M.M., Shvets A.A. Conceptual assessment of the implementation of the principles of inclusive rural areas development with the participation of agroholding integrated formations. *Ekonomika APK*. 2021. Vol. 28. No. 3. P. 97–111.

References

1. Antoniuk, N., Perkhach, O., Bochko, O. (2021). «Decentralization of rural areas through publicprivate partnership». *Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*. № 21(1). pp. 55–65.
2. Borodina, O.M., Heiets', V.M., Hutorov, A.O. (2012). *Ukrains'ka model' ahrarnoho rozvytku ta ii sotsioekonomichna pere-orientatsiia*. [Ukrainian model of agrarian development and its socio-economic re-orientation]. NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnos. Kyiv. Ukraine.
3. Chesbrough, H.W. (2003). *Open innovation: The new imperative for creating and profiting from technology*. Harvard Business Press.
4. Demchenko, O. (2024). «Ecological characteristics of rural areas of Ukraine: modern realities». *Ekonomika ta suspil'stvo*. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-20>.
5. Etzkowitz, H., Leydesdorff, L. (2000). «The dynamics of innovation: From National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations». *Research Policy*. № 29(2). pp. 109–123. DOI: [https://doi.org/10.1016/s0048-7333\(99\)00055-4](https://doi.org/10.1016/s0048-7333(99)00055-4).
6. Hadzalo, Ya.M., Luzan, Yu.Ya. (2020). «Improvement of state management for development of the agricultural sector of the economy and rural territories of Ukraine». *Ekonomika APK*. Vol. 27. № 11. pp. 6–18.
7. Hutorov, O., Hutorova, O. (2023). «Methodological principles and methods of developing a strategy for the socio-ecological and economic development of rural areas». *Ahrarni innovatsii*. № 18. pp. 234–240.
8. Illiashenko, S.M. (2016). *Innovatsiyniy rozvytok: marketynh i menezhment znan'*. [Innovative development: marketing and knowledge management]. TOV «Disa plus». Kharkiv. Ukraine.
9. Kalachevska, L.I. (2018). «Modeliuvannia optymizatsii upravlinnia innovatsiinym rozvytkom silskykh terytorii v Ukraini». *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. № 22(1). pp. 140–144.
10. Tomashuk, I., Khaiets'ka, O. (2022). «The impact of the agricultural sector of the economy on the sustainable development of rural areas». *Ekonomika ta suspil'stvo*. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-1>.
11. Nifatova, O., Dan'ko, Yu. (2024). «Small farming in inclusive rural transformation as a factor in increasing the resource potential of regions». *Bulletin of Sumy National Agrarian University*. № 3(99). pp. 69–75.
12. North, D., Smallbone, D. (2010). «The innovativeness and growth of rural SMEs during the 1990s». *Regional Studies*. № 34(2). pp. 145–157. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343400050006069>.
13. OECD. (2022). Unlocking rural innovation. OECD Rural Studies. DOI: <https://doi.org/10.1787/9044a961-en>.
14. Shpikuliak, O.H., Ihnatenko, M.M., Shvets, A.A. (2021). «Conceptual assessment of the implementation of the principles of inclusive rural areas development with the participation of agroholding integrated formations». *Ekonomika APK*. Vol. 28. No. 3. pp. 97–111.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2025 р.